

МОРСЬКІ ОХОРОНЮВАНІ РАЙОНИ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ МОРСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА В МЕЖАХ МАЙБУТНЬОГО ГЛОБАЛЬНОГО МІЖНАРОДНОГО ДОГОВОРУ

MARINE PROTECTED AREAS AS A MECHANISM FOR PROTECTING THE MARINE ENVIRONMENT WITHIN THE FRAMEWORK OF THE FUTURE GLOBAL INTERNATIONAL TREATY

Мельникович Б.А.,

аспірант кафедри міжнародного публічного права
Київського національного торговельно-економічного університету

У статті розглянуто сутність такого механізму збереження морського середовища, як морські охоронювані райони. Досліджено особливості застосування захисних заходів у їх межах у морських районах за межами національної юрисдикції. У статті проведено аналіз досвіду застосування захисних заходів у межах особливо вразливих морських районів та зроблено висновок щодо перспектив їх застосування в межах майбутнього міжнародного договору у сфері захисту морського середовища, який розробляється під егідою Організації Об'єднаних Націй.

Ключові слова: морські охоронювані райони, особливо вразливі морські райони, екологічний захист морського середовища, рибно-господарські організації, відкрите море.

В статье рассмотрена суть такого механизма сохранения морской среды, как морские охраняемые районы. Исследованы особенности применения мер по сохранению в их рамках в районах за пределами национальной юрисдикции. В статье проведен анализ опыта применения мер по сохранению в рамках особо уязвимых морских районов и дается вывод относительно перспектив их применения в рамках будущего международного договора в сфере защиты морской среды, который разрабатывается под эгидой Организации Объединенных Наций.

Ключевые слова: морские охраняемые районы, особо уязвимые морские районы, экологическая защита морской среды, рыбохозяйственные организации, открытое море.

In the article, the essence of such a mechanism of protection of marine environment as marine protected areas is studied. The author provides the research on conservation measures within them in areas beyond national jurisdiction. The experience of applying of conservation measures within particularly sensitive sea areas is also examined and the conclusion on the issue of perspectives for applying of such measures in frames of the future international agreement in the field of marine environmental protection, which is developed under the guidance of the United Nations, is provided.

Key words: marine protected areas, particularly sensitive sea areas, marine environmental protection, fisheries management organizations, high sea.

Постановка проблеми. Роль Світового океану в житті людства швидко зростає, адже морські ресурси є надважливими для всього людства та за сталого використання можуть бути невичерпними. Проте сталий розвиток людства дедалі більше стримується глобальними екологічними проблемами. Попри існування важливих принципів збереження морського екологічного середовища, їх ефективному застосуванню заважають, зокрема, прогалини у сфері регулювання механізмів захисту морського середовища у водах відкритого моря, де відбувається зіткнення свобод відкритого моря та необхідності пропорційного обмеження останніх із метою збереження морського середовища.

Одним із механізмів захисту морського середовища, який наразі використовується в межах таких організацій, як Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (далі – ФАО), Конференція сторін Конвенції про біологічне різноманіття, Міжнародна морська організація (далі – ІМО) та Орган з морського дна, є морські охоронювані райони (далі – МОР). Незважаючи на використання різноманітних видів на МОР для захисту морського середовища, наразі відсутні чітко визначені міжнародно-правові підстави для створення МОР у морських районах за межами національної юрисдикції та життя в їх межах захисних заходів, обов'язкових для виконання. Критично важливим фактором для перспектив застосування МОР у таких морських районах стало створення в межах Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) Спеціальної неофіційної робочої групи відкритого складу для вивчення питань, що стосуються збереження та сталого використання морського біологічного різноманіття за межами дії національної юрисдикції (далі – СНРГ). Нею було визнано, що створення мереж МОР за дотримання норм міжнародно-

го права та з оперттям на наукову інформацію є одним із ключових інструментів, що дають змогу вдосконалювати комплексне збереження та стале використання морського біологічного різноманіття за межами дії національної юрисдикції.

СНРГ ще на своєму першому засіданні в 2006 р. вказала на існуючі та не вирішені міжнародним правом проблеми у сфері захисту морського середовища: не було встановлено правила ведення донного промислу, морські види, що були об'єктом промислу, зазнавали шкоди від «хижацьких» методів рибальства, незаконного, непідзвітнього й нерегульованого промислу, а також правила управління морськими живими ресурсами [1]. Проте ні СНРГ, ні Підготовчий комітет із розроблення зазначеного міжнародного договору, створений відповідно до Резолюції Генеральної асамблеї ООН № 69/292, який прийняв від СНРГ естафету його розроблення [2], досі не вирішили ключові питання створення й функціонування МОР у морських районах за межами дії національної юрисдикції, а отже, не були вирішені актуальні проблеми захисту морського середовища за межами національної юрисдикції.

СНРГ, що діє в межах мандату, наданого їй Резолюцією Генеральної асамблеї ООН № 66/231, наполягає на необхідності створення спеціального міжнародного акта, який запроваджував би режим використання морських живих ресурсів у районах за межами національної юрисдикції та встановлював би механізм захисту морського біорізноманіття в цих районах. Основним механізмом, який планується запровадити із цією метою, є морські охоронювані райони за межами національної юрисдикції, у тому числі у водах відкритого моря. Суть МОР полягає в створенні спеціальних зон, у яких судноплавство або об-

межується шляхом визначення певних вимог щодо суден чи їх вантажу, або здійснюється щодо дозволеної в МОР діяльності, або забороняється взагалі. Таким чином, майбутні МОР матимуть багато спільних рис з уже існуючими МОР, зокрема особливо вразливими морськими районами (далі – ОВМР), що робить актуальним дослідження досвіду функціонування існуючих МОР, а також аналіз захисних заходів, що застосовуються в їх межах, і перспектив застосування цих захисних заходів у водах відкритого моря в межах майбутнього міжнародного договору.

Стан дослідження проблеми. Питання застосування МОР у морських районах за межами національної юрисдикції набуває дедалі більшої поширеності в дослідженнях науковців, зокрема Л. Ла Файетта, Д. Фрістона, К. Скота, К. Г'єрде, К.А. Бекашева, Й. Танаки та інших. Проте підхід до розуміння ролі МОР і захисних заходів, що можуть вживатися в їх межах, суттєво відрізняється. На сьогодні навіть у межах СНРГ та Підготовчого комітету не було сформульовано чітке розуміння правового режиму, що буде встановлюватися в межах МОР відповідно до майбутнього міжнародного договору.

Метою статті є аналіз досвіду створення МОР, можливого змісту майбутнього міжнародного договору у сфері захисту морського середовища та надання пропозицій щодо змісту положень такого договору стосовно захисних заходів у межах МОР.

Виклад основного матеріалу дослідження. У доктрині міжнародного права наразі відсутнє єдине визначення такого механізму захисту морського середовища, як МОР. Міжнародний союз охорони природи в 1988 р. вказав на необхідність запровадження глобальної системи захисту морського середовища, основним інструментом якого мають бути МОР, та визначив його як морський район і його води включно з їх флорою, фауною, історичним та культурним значенням, у яких на підставі правових норм були встановлені захисні заходи щодо морського середовища або його елементів [3]. К.А. Бекашев та Д.К. Бекашев визначають МОР як морський район, у якому обмежена будь-яка або всі види антропогенної діяльності та який створений для підтримки в належному стані морського середовища чи ресурсів, що мають культурну або історичну цінність [4].

Наразі відсутні чіткі правові основи для створення МОР у морських районах за межами національної юрисдикції. Так, ст. 87 Конвенції ООН з морського права (далі – ЮНКЛОС) встановлює принцип свободи відкритого моря в морських районах за межами національної юрисдикції [5]. ЮНКЛОС прямо не передбачає можливість створення МОР у таких морських районах, проте держави-сторони мають конкретні зобов'язання щодо захисту та збереження морського середовища, збереження природних ресурсів і співпраці з іншими державами із цією метою. Стаття 194 ЮНКЛОС передбачає: «Держави відповідно до своїх можливостей індивідуально або, залежно від обставин, разом вживають усіх сумісних із цією Конвенцією заходів, які необхідні для запобігання, скорочення та збереження під контролем забруднення морського середовища з будь-якого джерела, використовуючи для цієї мети найкращі практично застосовні, наявні в їх розпорядженні заходи, а також намагаються погоджувати свою політику в цьому плані». Заходи, які необхідно прийняти, включають у себе ті, що необхідні для захисту й збереження рідкісних чи вразливих екосистем, а також природного середовища видів риб та інших форм морських організмів, запаси яких виснажені або піддаються загрози чи небезпеці. ЮНКЛОС вимагає від держав сприяння дотриманню заходів для збереження морських живих ресурсів відкритого моря, співпраці між державами в галузі збереження, у тому числі створення рибогосподарських організацій або інших механізмів міжнародного співробітництва (ст. ст. 116–120) [5].

У Преамбулі Конвенції про охорону біологічного різноманіття 1992 р. зазначено, що біологічне різноманіття має велике значення для еволюції та збереження підтримуючих життя систем біосфери, а також підтверджено, що збереження біологічного різноманіття є спільною справою всього людства [6]. Відповідальність за збереження біорізноманіття покладається на держави-сторони. Так, ст. 4 Конвенції про охорону біологічного різноманіття встановлено, що вона застосовується до кожної договірної сторони в таких випадках:

- щодо компонентів біологічного різноманіття в межах її національної юрисдикції;
- щодо процесів і діяльності незалежно від місця прояву їх наслідків, що здійснюються під юрисдикцією або контролем як у межах її національної юрисдикції, так і за межами національної юрисдикції. Цим пунктом, зокрема, наголошується на праві держави прапора здійснювати юрисдикцію над суднами, які плавають під її прапором, проте не встановлюється механізм захисту біологічного різноманіття за межами національної юрисдикції.

Відповідно до ст. 8 Конвенції про охорону біологічного різноманіття з метою захисту біологічного різноманіття *in situ* кожна держава-сторона, наскільки це можливо й доцільно, здійснює такі заходи:

- встановлює систему охоронних територій або територій, у яких необхідно приймати спеціальні заходи для збереження біологічного різноманіття;
- розробляє за необхідності керівні принципи відбору, встановлення й раціонального використання охоронних територій або територій, у яких необхідно приймати спеціальні заходи для збереження біологічного різноманіття;
- сприяє захисту екосистеми, природних місць мешкання та збереженню життєздатних популяцій видів у природних умовах;
- приймає заходи щодо реабілітації й відновлення деградованих екосистем і сприяє відновленню видів, які перебувають під загрозою, зокрема, шляхом розроблення та здійснення планів та інших стратегій раціонального використання;
- у випадках, коли виявлено факт значного несприятливого впливу на біологічне різноманіття, регламентує чи регулює відповідні процеси й категорії діяльності.

Саме захист морських компонентів біологічного різноманіття *in situ* є таким, що застосовується до морських районів за межами національної юрисдикції. Важливим положенням ст. 8 Конвенції про охорону біологічного різноманіття є положення щодо створення охоронних територій із метою збереження компонентів біологічного різноманіття.

У 2004 р. в Резолюції № 59/24 Генеральна Асамблея ООН висловила стурбованість із приводу того, який негативний вплив здійснюється на морське середовище й біорізноманіття, особливо на вразливі морські екосистеми, а також щодо таких проявів людської діяльності, як надмірна експлуатація живих морських ресурсів, застосування хижацьких методів промислу, фізичний вплив суден, привнесення в екосистеми сторонніх видів та забруднення моря з усіх джерел, у тому числі наземних джерел і суден, зокрема й у результаті виливів нафти та інших шкідливих речовин. Цією ж резолюцією була заснована СНРГ, на яку покладалося завдання дослідження прогалин у галузі захисту морського середовища та їх вирішення.

Учасники СНРГ вказали на існуючі й не вирішені міжнародним правом проблеми у сфері захисту морського середовища: не було встановлено правила ведення донного промислу, механізм захисту від «хижацьких» методів рибальства, незаконного, непідзвітнього й нерегульованого промислу, а також правила управління морськими живими ресурсами. Деякими делегаціями було зазначено, що ці прогалини можна вирішити шляхом прийняття нового

міжнародного договору у сфері захисту морського середовища. Створення мереж МОР або оголошення певних сезонів та акваторій закритими в інтересах правильного управління рибальством за дотримання норм міжнародного права й з оперттям на наукову інформацію було названо більшістю делегацій СНРГ одним із ключових інструментів, що дають змогу вдосконалювати комплексне збереження та стале використання морського біологічного різноманіття за межами дії національної юрисдикції [7]. На засіданні СНРГ в 2010 р. було підсумовано, що метою створення мережі МОР має бути охорона районів, у яких представлений весь діапазон взаємопов'язаних типів середовища існування, які складають екосистеми [8].

Грунтуючись на проведеній СНРГ роботі щодо з'ясування існуючих прогалів у сфері захисту біологічного різноманіття за межами національної юрисдикції, шляхів їх вирішення та висновку СНРГ щодо необхідності розроблення й прийняття відповідного міжнародного договору, Генеральна Асамблея ООН прийняла Резолюцію № 69/292, якою постановила розробити на базі ЮНКЛОС міжнародний юридично обов'язковий документ про збереження та стале використання морського біологічного різноманіття в районах за межами дії національної юрисдикції та створити відповідний Підготовчий комітет [9]. Відповідно до позиції Підготовчого комітету в тексті майбутнього документа має бути вказано, що його дія повинна поширюватися на морські райони за межами національної юрисдикції [10]. Підготовчий комітет також визначив критерії, за наявності яких у морському районі за межами національної юрисдикції можуть бути створені МОР, що мають багато спільного з уже існуючими моделями МОР, відповідають описаним вище цілям їх створення та включають такі критерії, як унікальність, рідкість, вразливість, крихкість, чутливість, репрезентативність, залежність, природність, продуктивність і різноманітність.

Для того щоб з'ясувати, чи визначив Підготовчий комітет усі необхідні та найважливіші аспекти створення й функціонування МОР у межах майбутнього міжнародного договору, необхідно звернутися до досвіду створення та функціонування вже існуючих МОР. На практиці найчастіше трапляються такі види МОР:

- 1) морські заповідні зони;
- 2) вразливі морські екосистеми;
- 3) екологічно або біологічно важливі морські райони;
- 4) райони особливого екологічного інтересу;
- 5) особливо вразливі морські райони.

Заповідник – це територія або акваторія з розташованими на ній природними комплексами або антропогенними об'єктами, що особливо охороняється правовими нормами. Залежно від правового режиму в заповіднику може бути повністю заборонене будь-яке втручання людини, крім суворо контрольованих наукових досліджень. Для всіх видів морських заповідників загальною вимогою є заборона перебування людей або суден, за винятком ведення необхідних наукових досліджень. Міжнародна китобійна комісія на своїй 31-й сесії в 1979 р. оголосила великі акваторії на південь від 550° пн. ш. Індійського океану морським заповідником. Відповідно до ст. 5 Міжнародної конвенції про регулювання китобійного промислу 1946 р. в цьому заповіднику забороняється пелагічний і комерційний промисел китів. Мета заповідника – забезпечення довгострокової охорони кормових територій китів [11, с. 64].

Під керівництвом Генеральної Асамблеї ООН ФАО розробила керівні принципи для промислу живих ресурсів на морському дні та таких, що перебувають під загрозою (відомі як вразливі морські екосистеми) [12]. Відповідно до свого мандату Комітет ФАО з рибальства підготував Міжнародні керівні принципи регулювання глибоководного промислу у відкритому морі. Ці керівні принципи мають добровільний характер і являють собою довідковий

матеріал, що допомагає державам та регіональним організаціям або домовленостям із регулювання рибальства (далі – РФМО) розробляти й реалізовувати відповідні заходи. У п. 42 керівних принципів викладені такі критерії для визначення того, чи варто розглядати відповідний морський район як особливо вразливий:

1) унікальність або рідкість – унікальна природна зона чи екосистема містить рідкісні види, втрата яких не зможе бути компенсована схожими зонами або екосистемами;

2) функціональне значення середовища проживання – відокремлені райони або місця проживання необхідні для виживання, функціонування, нересту/розмноження, відновлення рибних запасів, що мають важливе значення на певних етапах біологічного циклу (наприклад, природні розплідники, зони нагулу), або відновлення рідкісних, вимираючих чи таких, що перебувають на межі зникнення, видів;

3) крихкість – екосистема дуже схильна до деградації внаслідок діяльності людини;

4) особливості біологічного циклу окремих видів, що утрудняють відновлення екосистеми (повільне зростання, пізне настання зрілості, невисокий або непередбачуваний приріст популяції);

5) структурна складність – екосистема, що відрізняється складними фізичними структурами, утвореними в результаті значної концентрації біотичних та абіотичних факторів. У таких екосистемах екологічні процеси, як правило, сильно залежать від цих структур. Крім того, такі екосистеми часто характеризуються високим ступенем різноманітності, що залежить від структуроутворюючих організмів [13].

Якщо РФМО буде встановлено, що особливо вразливий район справді постраждає й зазнає значного несприятливого впливу внаслідок донного промислу, то відповідно до Резолюції № 61/105 забезпечується захист такого району: РФМО має забезпечити, щоб така діяльність або регулювалася таким чином, щоб запобігти несприятливому впливу, або не дозволялася взагалі [14]. Пунктом 63 Міжнародних керівних принципів регулювання глибоководного промислу у відкритому морі також рекомендуються конкретні заходи управління вразливим районом, які можуть бути використані, у тому числі закриття для донної промислової діяльності зон, де згідно з найвірогіднішою науково-технічною інформацією є або можуть виникнути вразливі морські екосистеми, відмова від збільшення інтенсивності або розширення району вилову судами, які здійснюють донну промислову діяльність, а також зменшення в міру необхідності інтенсивності вилову в конкретних районах до рівня, необхідного для збору інформації, що вимагається для отримання відповідної інформації про середовища проживання й екосистеми [14].

З моменту свого створення та прийняття відповідної нормативної бази концепція особливо вразливих екосистем використовувалася у районах за межами національної юрисдикції [15].

Конвенція про охорону біологічного різноманіття як одну з основних своїх цілей встановлює збереження біологічного різноманіття. Безпосередня реалізація цієї цілі конвенції здійснюється в межах рішень Конференції сторін, яка в 2010 р. прийняла рішення X/29, у якому дається опис «екологічно або біологічно важливих морських районів» (далі – ЕБВР) [16]. Для визначення ЕБВР використовується низка критеріїв, закріплених у рішенні Конференції Конвенції про охорону біологічного різноманіття IX/20. Захистом у межах ЕБВР користуються унікальні екосистеми, морські райони, що мають особливо важливе значення для циклу розвитку видів (нерестовища, водойми для малюків, розплідники, місця проживання молодих особин, а також місця проживання мігруючих видів); морські райони, що містять оселища видів, які перебувають під загрозою зникнення; морські райони, які містять

відносно велику кількість чутливих місць проживання, біотопів або видів, що є функціонально тендітними (надзвичайно схильні до деградації або виснаження внаслідок антропогенної діяльності чи природних подій) або такими, що відрізняються повільними темпами відновлення [17].

Варто зазначити, що рішення Конференції сторін Конвенції про охорону біологічного різноманіття, у тому числі ті, якими призначаються ЕБВР, не мають обов'язкової сили для держав – учасниць Конвенції про охорону біологічного різноманіття, прийняття рішення про призначення ЕБВР та відповідних захисних заходів є компетенцією держави [18].

Відповідно до ст. ст. 156, 157 ЮНКЛОС Міжнародний орган з морського дна (далі – Орган) є міжурядовим органом, який регулює розвідку й розробку корисних копалин морського дна в районах за межами національної юрисдикції [5]. Віднедавна Орган почав практику використання концепції районів особливого екологічного інтересу (далі – РОЕІ) для захисту деяких районів морського дна, які виходять за межі національної юрисдикції, від шкідливого впливу видобувного промислу [19]. Відповідно до Рішення Ради Органу щодо плану екологічного облаштування для зони Кларіон-Кліппертон у цій зоні, розташованій у центральній-східній частині Тихого океану, на південь і на південний схід від Гавайських островів, було призначено дев'ять РОЕІ [20]. Варто зазначити, що юрисдикція Органу охоплює лише діяльність із розвідки й використання ресурсів району. Таким чином, повноваження Органу регулювати діяльність у РОЕІ обмежується видобутком та іншими видами діяльності, пов'язаними з видобутком чи експлуатацією ресурсів із морського дна. Д. Фрістон зазначає, що відповідний район може бути призначений як РОЕІ та закритий для діяльності з видобутку корисних копалин, проте в ньому все ще можуть проводитися донний промисел або інші потенційно шкідливі види діяльності, не пов'язані з видобуванням корисних копалин [21, с. 355].

Особливу увагу варто приділити таким МОР, як ОВМР, що створюються в межах Міжнародної морської організації. ОВМР – це такі морські райони, які потребують спеціального захисту шляхом життєвості ІМО спеціальних заходів унаслідок важливості таких районів з екологічних, соціально-економічних або наукових підстав та які можуть бути вразливими до шкоди з боку міжнародного судноплавства [22]. ОВМР створюються ІМО відповідно до Керівництва з визначення особливо вразливих морських районів (далі – Керівництво з ОВМР), затвердженого Резолюцією ІМО А.982(24) від 1 грудня 2005 р.

ОВМР створюється, якщо певному морському району загрожують визначені Керівництвом з ОВМР екологічні небезпеки, пов'язані із судноплавством, зокрема:

- 1) експлуатаційні скиди;
- 2) випадкове чи навмисне забруднення;
- 3) фізичний збиток морським місцям життя або організаціям [23].

У розділі 4 Керівництва з ОВМР визначені екологічні критерії, необхідні для подачі в ІМО заяви з метою створення ОВМР. Основними з них є такі:

1) унікальність або рідкісність. Це місця проживання рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів або видів, які трапляються тільки в одному морському районі. Розплідники або деякі райони нагулу, розмноження чи нересту також можуть вважатися рідкісними або унікальними;

2) критичне місце проживання. Це морський район, який може бути істотно важливим для виживання, життєдіяльності чи відновлення запасів риб або рідкісних чи таких, що перебувають під загрозою зникнення, морських видів, для підтримання великих морських екосистем;

3) залежність. Це район, у якому екологічні процеси значною мірою залежать від біотичних сукупних систем (наприклад, коралових рифів, заростей бурих водоростей,

мангрових заростей, покритих водоростями мілін). Такі екосистеми часто відрізняються великою біорізноманітністю;

4) вразливість. Це район, який схильний до руйнівної дії природних сил або діяльності людей. Біотичні спільноти, пов'язані з прибережним середовищем існування, можуть мати знижену стійкість до змін екологічних умов або можуть існувати на межі допустимих меж такої стійкості (наприклад, за умов гранично допустимої температури, солоності, ступеня помутніння чи глибини води);

5) біогеографічна важливість. Це район, який або має рідкісні біогеографічної якості, або представлений біогеографічним «типом» чи «типами», або відрізняється унікальними, незвичайними біологічними, хімічними, фізичними чи геологічними особливостями.

Основною проблемою в створенні ОВМР у водах відкритого моря є застосування захисних заходів, які приймаються ІМО в межах ОВМР. Так, до морських районів можуть бути застосовані певні захисні заходи:

а) морський район, що перебуває в ОВМР, може бути визнаний особливим районом відповідно до Додатків I, II, IV та V Міжнародної конвенції із запобігання забруднення із суден (далі – МАРПОЛ) або як район контролю за викидами відповідно до Додатку VI МАРПОЛ;

б) щодо морського району можуть бути застосовані заходи з встановлення шляхів руху суден та систем судових повідомлень поблизу ОВМР або в його межах згідно з Міжнародною конвенцією з охорони людського життя на морі;

в) до морського району можуть застосовуватися інші захисні заходи, що мають правове підґрунтя [23].

Наразі в межах ОВМР можливе прийняття таких обов'язкових для виконання захисних заходів, як застосування систем судових повідомлень, встановлення схем розподілу руху суден (ІМО має необхідні повноваження для встановлення зазначених захисних заходів).

Процедура й критерії зі створення особливих районів відповідно до Додатків I, II та V до МАРПОЛ містяться в Керівництві 2013 р. з визначення особливих районів згідно з МАРПОЛ, встановленому Резолюцією ІМО А.1087(28). Процедура та критерії створення районів контролю викидів SOx містяться в доповненні 3 до Додатку VI до МАРПОЛ. Створення нових особливих районів відповідно до Додатків I, II, V та VI неможливе на підставі акта ІМО про встановлення відповідних захисних заходів у межах ОВМР, а вимагає внесення змін до МАРПОЛ. На сьогодні створення особливих районів у розумінні МАРПОЛ жодного разу не відбувалося як захисний захід ОВМР, а якщо й відбудеться в майбутньому, то акт ІМО, яким буде створений такий район, не матиме обов'язкової сили для держав [24, с. 136].

Також важливим є застосування в межах ОВМР особливого різновиду встановлення шляхів руху суден – визначення районів, яких варто уникати. Цей захисний захід передбачає визначення морського району, який є особливо небезпечним для судноплавства або в якому особливо важливо уникати аварій та його необхідно уникати всім суднам чи певним типам суден. Створення районів, яких варто уникати, застосовується лише як рекомендований захід. Це пов'язано з тим, що заборона судноплавства в певному морському районі вважається порушенням прав держав прапора в морських районах, де здійснення судноплавства дозволяється згідно з положеннями ЮНКЛОС, а отже, ІМО не має повноважень щодо встановлення обов'язкових районів, яких необхідно уникати.

Аналіз практики застосування ОВМР свідчить про те, що в них ІМО застосовує також інші захисні заходи, які мають правове підґрунтя, зокрема: створення системи обов'язкового лоцманського проведення, встановлення вимог щодо конструкції суден, встановлення зон заборони стоянки на якорі. Усі зазначені заходи зі збереження застосовуються ІМО лише як такі, що не мають обов'язкової сили. Це пов'язано з тим, що зобов'язання суден викону-

вати вимоги таких заходів зі збереження означає заборону судноплавства для суден, що їм не відповідають [24, с. 137].

Таким чином у разі прийняття міжнародного договору, який розробляється Підготовчим комітетом, буде вирішено основну проблему функціонування існуючих МОР, адже правовою основою захисних заходів у них є не обов'язкові для виконання акти (у разі вразливих морських екосистем та екологічно чи біологічно важливих морських районів). Проте Підготовчий комітет не врахував достатньо мірою досвід створення й функціонування ОБМР, зокрема, невідповідність, на думку держав – членів ІМО, захисних заходів ОБМР свободі судноплавства.

Підготовчий комітет не запропонував перелік захисних заходів, які можна застосовувати в МОР відповідно до майбутнього міжнародного договору. Комітет лише під час надання пропозицій щодо визначення терміна «МОР» зазначив, що це такий район, де «діяльність людини регулюється, управляється або забороняється для досягнення конкретних цілей збереження». У цьому визначенні не уточнено, яка саме діяльність «регулюється, управляється або забороняється» в межах МОР, а тому не можна зробити однозначний висновок щодо позиції Підготовчого

комітету із цього питання. З огляду на те, що збереження морського середовища визнається умовою для реалізації свобод відкритого моря, а також на надзвичайну важливість такого збереження для сталого розвитку людства в глобальному міжнародному договорі, що буде регулювати створення глобальних механізмів захисту морського середовища, має бути передбачена можливість застосування таких захисних заходів, які б повною мірою задовольняли прагнення збереження морського середовища. Можна цілком погодитися з Підготовчим комітетом у тому, що в межах майбутнього міжнародного договору необхідне визнання можливості регулювання, управління чи заборони певної діяльності в межах МОР, проте варто уточнити, що під такою діяльністю розуміється, зокрема, як промисел, так і судноплавство загалом.

Висновки. Таким чином, у разі застосування МОР як механізму захисту морського середовища в межах відповідного глобального міжнародного договору необхідно всебічно та повно дослідити особливості створення й функціонування вже існуючих МОР та, з огляду на набутий досвід, створити дієву й ефективну модель захисту морського середовища з використанням МОР.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Report of the Ad Hoc Open-ended Informal Working Group to study issues relating to the conservation and sustainable use of marine biological diversity beyond areas of national jurisdiction (A/61/65). URL: <http://undocs.org/A/61/65>.
2. Resolution adopted by the General Assembly on 19 June 2015 (A/RES/69/292). URL: <https://undocs.org/en/A/RES/69/292>.
3. Protection of the coastal and marine environment. URL: https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/resrecfiles/GA_17_REC_038_Protection_of_the_Coastal_and_Marine.pdf.
4. Бекашев К.А., Бекашев Д.К. Международно-правовые проблемы установления морских охраняемых районов. LEX RUSSICA. 2016. № 2. С. 62–80.
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права: міжнародний документ від 10 грудня 1982 р. (ратифікований Україною 3 червня 1999 р.) / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_057/stru#Stru.
6. Конвенція про охорону біологічного різноманіття: міжнародний документ від 5 червня 1992 р. (ратифікований Україною 29 листопада 1994 р.) / Верховна Рада України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_030.
7. Report of the Ad Hoc Open-ended Informal Working Group to study issues relating to the conservation and sustainable use of marine biological diversity beyond areas of national jurisdiction (A/61/65). URL: <http://undocs.org/A/61/65>.
8. Letter dated 16 March 2010 from the Co-Chairpersons of the Ad Hoc Open-ended Informal Working Group to the President of the General Assembly (A/65/68). URL: <http://undocs.org/A/65/68>.
9. Resolution adopted by the General Assembly on 19 June 2015 (A/RES/69/292). URL: <https://undocs.org/en/A/RES/69/292>.
10. Report of the Preparatory Committee established by General Assembly resolution 69/292: Development of an international legally binding instrument under the United Nations Convention on the Law of the Sea on the conservation and sustainable use of marine biological diversity of areas beyond national jurisdiction (A/AC.287/2017/PC.4/2). URL: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/AC.287/2017/PC.4/2&Lang=E.
11. Бекашев К.А., Бекашев Д.К. Международно-правовые проблемы установления морских охраняемых районов. LEX RUSSICA. 2016. № 2. С. 62–80.
12. Vulnerable marine ecosystems: Processes and practices in the high seas. URL: <http://www.fao.org/3/a-i5952e.pdf>.
13. International Guidelines for the Management of Deep-sea Fisheries in the High Seas. URL: <https://www.sprfmo.int/assets/Meetings/Meetings-before-2013/Scientific-Working-Group/SWG-06-2008/SPRFMO6-SWG-INF01-FAO-Deepwater-Guidelines-Final-Sep20.pdf>.
14. Resolution adopted by the General Assembly on 8 December 2006 (A/RES/61/105). URL: <https://undocs.org/A/RES/61/105>.
15. Vulnerable Marine Ecosystems Database. URL: <http://www.fao.org/in-action/vulnerable-marine-ecosystems/vme-database/en/>.
16. Convention on Biological Diversity Conference of the Parties, COP 10 Decision X/29 (UNEP/CBD/COP/DEC/X/29). URL: <https://www.cbd.int/doc/decisions/cop-10/cop-10-dec-29-en.pdf>.
17. COP 9 Decision IX/20. URL: <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=11663>.
18. COP 11 Decision XI/17. URL: <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=13178>.
19. Решение Совета Международного органа по морскому дну относительно плана экологического обустройства для зоны Клариион-Клиппертон (ISBA/17/C/19). URL: https://www.isa.org.jm/sites/default/files/files/documents/isba-17c-19_3.pdf.
20. План экологического обустройства для зоны Клариион-Клиппертон (ISBA/17/LTC/7). URL: https://www.isa.org.jm/sites/default/files/files/documents/isba-17ltc-7_1_1.pdf.
21. Freestone D., Harris V. Particularly Sensitive Sea Areas beyond National Jurisdiction: Time to Chart a New Course? International Marine Economy. 2017. № 20. P. 322–361.
22. Particularly Sensitive Sea Areas. URL: <http://www.imo.org/en/OurWork/Environment/PSSAs/Pages/Default.aspx>.
23. Resolution A.982(24) Revised Guidelines for the Identification and Designation of Particularly Sensitive Areas. URL: <http://www.imo.org/en/OurWork/Environment/PSSAs/Documents/A24-Res.982.pdf>.
24. Мельникович Б.А. Перспективи створення особливо вразливих районів у водах відкритого моря. Jurnalul juridic national: teorie și practică. 2018. № 3. С. 134–139.